

Oponentský posudek k habilitační práci JUDr. Petra Dostalíka, PhD.

Conditiones římského práva a jejich vliv na pozdější právní vývoj

Předložená habilitační práce se věnuje jednomu z ústředních témat římského práva obligačního, a to žalobám, které z historické perspektivy stojí v základech většiny právních institutů odvozených z práva římského, jež dnes tvoří nedílnou součást moderního občanského práva, resp. majetkových práv. Autor reflektuje skutečnost, že klíčové instituty současného hmotného soukromého práva, byly odvozeny z římského práva procesního, resp. ze znění žalobních formulí uvedených v prétorském ediktu, z nichž pozdější právní věda, počínající středověkou školou glosátorů, čerpala při formulování obsahu jednotlivých institutů majetkového práva.

S ohledem na těžiště římského práva republikového a klasického v procesním právu se v něm setkáváme s množstvím typů žalob, které lze klasifikovat do rozličných kategorií. Autor habilitační práce se soustřeďuje na jeden z nejdůležitějších a nejstarších druhů žalob římského práva, a sice na *condictio*, kterou Gaius ve 2. století n. l. označuje za synonymum osobních žalob (*actiones in personam*), tedy žalob, na jejichž základě vznikl samotný pojem obligačních práv, resp. relativních majetkových práv.

Autor si klade za cíl představit ve své práci význam a charakter kondikcí pro formování základů obligačního práva s konkrétním zaměřením na žaloby z bezdůvodného obohacení. Již v úvodu je třeba konstatovat, že vytyčený cíl byl bezezbytku splněn. Autor svůj výklad neomezuje pouze na klasické právo, ale velmi užitečně činí přesah nejen do justiniánského práva, ale až do procesu recepce římského práva, s komparativními odkazy až k platnému znění občanského zákoníka (zák. č. 89/2012 Sb.).

Struktura textu je příhodně členěna jak chronologicky, tak dle jednotlivých typů kondikcí. Autor utřídil jednotlivé kondikce do skupin dle jejich určení a kauzy, což činí výklad přehledným a logicky strukturovaným. Takto je například vhodně oddělený výklad o kondikcích z deliktů od výkladu

kondikcí například z bezdůvodného obohacení, tj. z kvazikontraktu, stejně jako výklad o procesních a institucionálních aspektech kondikcí.

Autor správně poukazuje na to, že kondikce římské právo používalo primárně pro případy, jejichž kauza směřovala k převodu vlastnictví (*datio*), a toto tvrzení doplňuje i některými případy, kdy kondikce příslušela i z jiné kauzy. V kapitole 4.2 „Použití žaloby *condictio* v obligacích, jejichž základem není *datio*“ věnované právě těmto speciálním případům, však autor uvádí některá sporná tvrzení. Např. v podkapitole 4.2.1. odvážně konstatuje, že jednomyslný názor klasické jurisprudence, že při spotřebování cizích peněz *in bona fide* dochází k jejich převodu, je nesprávný. Argumentuje jednak zásadou *nemo plus iuris transferre potest*, a dále pak fragmentem D 41, 1, 20 pr. jenž se však týká převodu vlastnictví k pozemku. V tomto případě však autorovo hodnocení nevychází ze vhodné argumentace. Za prvé proto, že výroky právníků ke konkrétním právním kauzám nelze zpochybňovat odkazem na obecné principy. Je třeba si uvědomit, že římské klasické právo bylo striktně kazuistické a právní první principy z něj dovedli teprve justiniánští kompliátoři, potažmo recepční právní školy. Římské právo klasické tedy všeobecně platné principy neznalo a pokud právní věda rozhodovala v konkrétních kauzách podobně, šlo spíše o důsledek snahu o určitou koherentnost a předvídatelnost v rozhodování, pro níž byla vzorem logika a argumentace antických filosofických škol. Za druhé, nelze argumentovat fragmentem, který se týká převodu pozemku, který oproti penězům není ze své podstaty ani genericky určený, ani zužitelný. Nejenže výklad *per analogiam* není v římském právu vhodný (své opodstatnění si nachází až teprve ve středověku), ale v tomto případě se oba případy značně liší.

Velmi dobré jsou autorovy úvahy o historických základech kondikce v kondikci z krádeže (*condictio furtiva*), které působí velmi přesvědčivě a jimž se autor věnuje v kapitolách 4.3 a 4.4. Autor vychází z původu závazkového práva, který spatřujeme v právu deliktním, a současně z vazby

na *legis actio per condictionem* legisakčního procesu, jenž byl formálnější než později proces formulový. Právě tato její vlastnost, tedy formalismus a menší důraz na okolnosti konkrétního nároku při projednání žaloby, byl to, co kondikce i v době formulového procesu tento druh žalob odlišovalo od žalob *bonae fidei*. Tímto způsobem autor správně poukazuje na společné kořeny *condictione indebiti*, *condictione sine causa* a *condictione furtiva*. Zajímavá je také vazba na méně známou *actio rerum amotarum*, kterou Gaius rovněž řadí mezi kondikce.

Za stěžejní pasáž celé práce je třeba považovat společně pátou a šestou kapitolu, věnované žalobám z bezdůvodného obohacení, tedy žalobám, které stály v základu tohoto hmotněprávního institutu v moderním právu soukromém. Autor k pojednání o žalobách z bezdůvodného obohacení přistupuje nejprve z pohledu justiniánského práva, tak jak reflektovalo vývoj v klasickém právu a tak jak bylo pozměněno v poklasické době a interpolacemi, a poté z pohledu jeho dalšího vývoje v *ius commune* a v moderním právu, což dává celému tématu komparativní přesah. Autor zde na příkladech značného množství fragmentů přehledně a důsledně rozebírá zvláště jednotlivé kondikce z kategorie *condictionis sine causa*, čímž respektuje typizaci žalob z bezdůvodného obohacení, které v římském právu ještě nebyly zastřešeny společným institucionálním názvem. Zabývá se hlavními otázkami, jimž se věnovala také právní věda v procesu recepcie římského práva, tedy mimo jiné, na jaký druh plnění lze použít některou z žalob skupiny *condictiones sine causa* a zda při bezdůvodném obohacení dochází k převodu vlastnictví odevzdané věci.

Pojednání o kondikcích autor uzavírá komparativním způsobem zaměřenou kapitolou 6.4, v níž důsledně vyčerpává dostupnou odbornou literaturu. Věnuje se zejména otázce bezdůvodného obohacení v kontextu institutů originárního i derivativního nabývání vlastnického práva (akcese, specifikace, naplavenina atd.). Tato část přitom organicky zapadá do

struktury celého textu, vhodným způsobem uzavírá téma práce a dává prostor pro autorský závěr.

Navzdory drobným dílčím připomínkám je třeba celkově hodnotit habilitační práci dr. Dostalíka z vědeckého hlediska jako velmi zdařilou, a odborně přínosnou. Téma je z hlediska oboru zásadní, vědecká metodika zpracování je vhodně zvolená a dodržovaná, práce je po odborné stránce důkladně a do hloubky zpracovaná. Autor své závěry opírá o analýzu konkrétních pasáží pramenů, kterou doplňuje o závěry publikované ve vědecké literatuře, což dává práci vysokou kredibilitu a přesvědčivost. Práce má přesah až do moderního práva. Jsem proto přesvědčen, že text práce je natolik kvalitní, že bude pozitivně reflektován odbornou veřejností a stane se pro ni také inspirativním zdrojem pro nahlížení na tradiční instituty moderního soukromého práva.

V Praze 9. listopadu 2018

doc. JUDr. Petr Bělovský, Dr.